

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

Барномаи таълимӣ фанни
МАНТИҚ
барои донишҷӯёни муассисаҳои
таҳсилоти олии касбӣ

Душанбе
2018

Барномаи таълимӣ фанни «**МАНТИҚ**» барои донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ. Душанбе, 2018. 46 сах.

Мурағтибон: Саид Н.С. – д.и.ф., профессор;
Аҳмадов С.А. – д.и.ф., профессор;
Назаров М.А. – н.и.ф., дотсент;
Худойдодов Ф. – н.и.ф., дотсент.

Мухаррири масъул: Зиёӣ Х.М. – д.и.ф., профессор.

Муқарриз: Қурбонов А.Ш. – д.и.ф., профессор.

Ба матбаа 01.12.2017 супорида шуд.
Ба чоп 20. 02. 2018 иҷозат дода шуд.
Андозаи 60x84 ¹/₁₆. Ҷузъи чопии шартӣ 3
Тъёдод 200 нусха.

Барнома дар Маркази таҳия, нашр ва муомилоти китобҳои дарсӣ, илмию методии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон чоп шудааст.

ш. Душанбе, к. Нисор Муҳаммад 13^а
Тел.: 227-48-09. E-mail: mmarkaz@list.ru

Мукаддима

Мувофиқи қарори Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, фанни мантиқ чун фанни интихобӣ дар муассисаҳои олии касбӣ қорӣ карда шудааст. Барномаи пешниҳодгардида аз фанни мантиқ дар доираи се кредит (72 соат) таҳия карда шудааст. Он ба се қисмат тақсим шудааст: мавзӯҳои машғулиятҳои назариявӣ-лексионӣ (24 соат), амалӣ-семинарӣ (24 соат) қорҳои мустақилонаи донишҷӯён (24 соат).

Мақсади асосии таълими мантиқ дар муассисаҳои олии касбӣ ташаккул ва инкишоф додани дониши назариявӣ-абстрактӣ ва тафаккури мантиқии донишҷӯён аст. Он тақозо мекунад, ки дараҷаи тафаккури абстрақтии донишҷӯён баланд бардошта шавад ва ба омодагии касбии донишҷӯён кӯмак намояд. Зимни таълими фанни мантиқ стандартҳои давлатӣ қомилан риоя шуда, хусусияти миллии фарҳанги мардуми Тоҷикистон ба назар гирифта шудааст. Барнома омӯзиши шаклҳои мантиқӣ, мафҳум, ҳукм, ҳулосабарорӣ, фарзия, назария, далелу бурҳон, қонунҳои мантиқи шаклӣ, мантиқи гуфторро фаро мегирад. Дар айни замон воситаҳои методологии мантиқ, аз қумла қоидаҳои таъриф, таснифот, далеловарӣ, хитоба, танқид ва саволу қавобро муайян карда, дониши зарурӣ дар бораи онҳо медиҳад.

Мақсади омӯзиши мантиқ, дар ниҳояти қор, истифодаи он дар фаъолияти касбӣ буда, барои донишҷӯён барои ба даст овардани малақаҳои амалӣ дар бораи қоида ва қонунҳои мантиқ мусоидат мекунад. Бо ин мақсад, дар барнома машқҳо ва ҳалли масъалаҳои зарурӣ ба нақша гирифта шудааст, ки донишҷӯён онҳоро метавонанд дар фаъолияти ҳаррӯзаашон истифода қунанд. Баъди омӯзиши ин курс донишҷӯён бояд воситаҳои таҳлили мантиқии матнҳо, исбот, далеловарӣ таснифот, таҳлили ҳукмҳо, ҳулосаҳо, саволу қавоб ва

хусусан мантиқан дуруст асосноккунии фикри худро ёд гиранд.

Таълиму тадриси фанни мантиқ муносибати чиддиро тақозо мекунад. Дар омӯзиши фан донишҷӯён ба алоқамандӣ ва пайдарҳамии мазмуни мавзӯҳо бояд аҳамият диҳанд. Агар донишҷӯён фанни мантиқро пайваста ва мунтазам омӯзанд, пас омӯзиши он барояшон чандон мушкил нахоҳад буд. Яке аз хусусиятҳои ин барнома аз он иборат аст, ки мавзӯъ ва масъалаҳои фанни мантиқ ба таври хеле сода ва ба фаҳми донишҷӯён мувофиқ баён шудааст. Илова бар ин, мураттибон тасмим гирифтаанд, ки дар мавзӯҳои интихобгардида ҳам аз мантиқи муосир, ҳам аз мантиқи классикии мутафаккирони форсу тоҷик маълумоти зарурӣ дода шавад. Барои иҷрои кори мустақилона донишҷӯён аз адабиёти тавсияшуда ва иловагӣ истифода бурда метавонанд.

Ба хоҳири мукамал гардонидани барномаи мазкур, дар асоси дархосту пешниҳодҳои омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, ба он тағйироти зарурӣ ворид карда мешавад.

НАҚШАИ ТАҚВИМӢ-МАВЗӢИИ ТАЪЛИМИ ФАННИ «МАНТИҚ»

Микдори умумии кредитҳо – 3 кредит (72 соат).

Машғулиятҳои лексионӣ-назариявӣ – 1 кредит (24 соат).

Машғулиятҳои амалӣ – 1 кредит (24 соат).

Корҳои мустақилонаи донишҷӯён – 1 кредит (24 соат).

№	Номгӯи мавзӯҳо	Соатҳо барои машғулиятҳои лексионӣ-назариявӣ	Соатҳо барои машғулиятҳои амалӣ	Соатҳо барои корҳои мустақилонаи донишҷӯён
1	Фанни мантиқ ва мавзӯи баҳси он	1		
	Алоқамандии мантиқ бо илмҳои дигар. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Аҳамияти омӯзиши фанни мантиқ (Аҳмадов С. Гуфторҳо оид ба мантиқ. Душанбе, 2012.)			1
2	Мантиқи шаклӣ ва диалектикӣ	1		
	Принсипҳои методологии мантиқи шаклӣ. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Фарқияти мантиқи шаклӣ аз мантиқи диалектикӣ, таҳлил аз рӯи мисолҳо			1

3	Таърихи пайдоиши илми мантиқ	1		
	Мантиқи классикӣ ва гайриклассикӣ. Ҳалли машку мисолҳо		1	
	Таълимоти мантиқии мутафаккирони форсу тоҷик, (А.Форобӣ. Рисолаҳои мантиқӣ)			1
4	Забон ҳамчун воситаи маърифат	1		
	Шарҳи аломатҳо, маъноӣ аломат. Ҳалли машку мисолҳо		1	
	Забон ҳамчун воситаи ифодаи тафаккур. Конспект аз рӯи китоби Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.			1
5	Мафҳум ҳамчун шакли тафаккур	1		
	Номҳо ва хусусиятҳои онҳо. Ҳалли машку мисолҳо		1	
	Мафҳум ҳамчун шакли асосии тафаккур. Аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ муайян кардани мафҳумҳо			1
6	Мазмун ва ҳаҷми мафҳум	1		
	Навъҳои мафҳум. Ҳалли машку мисолҳо		1	
	Аҳамияти ҳаҷм ва мазмуни мафҳум ва навъҳои мафҳум. Аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ муайян кардани мафҳумҳо			1

7	Муносибати байни мафҳумҳо	1		
	Амалҳо бо мафҳумҳо. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Нишон додани муносибати байни мафҳумҳо бо мисолҳо (мисолҳо аз тарафи устод пешниҳод мешавад)			1
8	Таъриф ва навъҳои он	1		
	Мафҳумҳои кулӣ. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Қоидаҳои таъриф, тақсим ва тасниф, конспект аз рӯи китобҳои дарсӣ: Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.			1
9	Қонунҳои мантиқи анъанавӣ ва мантиқи гуфтор. Қонуни зиддият	1		
	Қонуни айният. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Аҳамияти амалии қонунҳои мантиқӣ (Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.)			1
10	Қонунҳои мантиқи гуфтор	1		
	Қонуни истисноии салоса ва асоси кифоя (басанда). Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Аҳамияти амалии қонунҳои мантиқӣ (Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.)			1
11	Қазия ҳамчун шакли тафаккур	1		
	Навъ ва сохти қазияҳо. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Овардани мисолҳо ва нишон додани муносибати байни қазияҳо, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ			1

12	Қазияҳои сода	1		
	Соҳтори қазия. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Тақсими қазияҳо аз рӯи сифат ва миқдор дар таълимоти мантиқии Ибни Сино (Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014)			1
13	Қазияҳои мураккаб	1		
	Муносибати байни қазияҳо. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Овардани мисолҳо ва нишон додани муносибати байни қазияҳо, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ			1
14	Тақсими қазияҳо аз рӯи сифат ва миқдор	1		
	Қазияҳои модалӣ (ҷиҳатӣ). Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо оид ба қазияҳои модалӣ			1
15	Хулосабарории дедуктивӣ	1		
	Шаклҳои хулосабарории дедуктивӣ. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо аз рӯи хулосабарорихои дедуктивӣ, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ			1
16	Қиёс ва навъҳои он	1		
	Хулосабарорихои бевосита ва бавосита. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо аз рӯи хулосабарорихои			1

	дедуктивӣ, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ			
17	Қиёс (силлогизм)-и содаи қатъӣ	1		
	Сохтори қиёс. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо аз рӯи хулосабарориҳои дедуктивӣ			1
18	Хулосабории индуктивӣ	1		
	Хусусиятҳои хулосабории индуктивӣ. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо аз рӯи хулосабарориҳои индуктивӣ, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ			1
19	Навъҳои хулосабории индуктивӣ	1		
	Тамсил (аналогия), хитоба. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо аз рӯи хулосабарориҳои индуктивӣ, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ			1
20	Исбот ва раддия	1		
	Методҳои муайянкунии робитаҳои сабабӣ. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо дар доираи исбот ва раддия			1
21	Назарияи далеловарӣ	1		
	Навъҳои исбот ва раддия. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Овардани мисолҳо ва таҳлили			1

	онҳо дар доираи исбот ва раддия, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ			
22	Шаклҳои далеловарӣ. Бурҳон	1		
	Қоидаҳои далеловарӣ ва ғалатҳои он. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо дар доираи исбот ва раддия (Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.)			1
23	Воситаҳои таъсиррасонӣ	1		
	Мантиқи саволу ҷавоб. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо дар доираи саволу ҷавоб ва муаммо, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ			1
24	Назария	1		
	Фарзия. Ҳалли машқу мисолҳо		1	
	Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо дар доираи фарзия ва назария, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ			1
	Ҳамагӣ 72 соат	24	24	24

БАРНОМАИ ТАЪЛИМИИ ФАН

Мавзӯи 1. Фанни мантиқ ва мавзӯи баҳси он

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Фаҳмиши илмии чараёни маърифат. Донишҳои ҳисси ва тафаккури абстрактӣ. Тавсифи умумии тафаккури абстрактӣ. Таърифи мантиқ ҳамчун илм, маъноии калимаи “мантиқ”. Мантиқ чун воситаи гирифтани дониши нав; мантиқ ҳамчун илм дар бораи шакли муҳокимаи мантиқӣ; мантиқ – илм дар бораи қонунҳои умумии муҳокимаи дуруст, шаклҳо ва қоидаҳои он; ниёз ба мантиқ, илми меъёрӣ будани он. Мантиқ ҳамчун илме, ки робита ва инкишофи фикрро меомӯзад.

Тафаккур ҳамчун фаъолияти мақсаднок. Шаклҳои асосии тафаккур. Мантиқ ҳамчун илм дар бораи омӯзиши қонунҳои махсуси тафаккур. Истилоҳҳои мантиқӣ. Шакли мантиқӣ. Таснифи шаклҳои мантиқӣ. Робитаи байни фикрҳо. Принсипҳои асосии илми мантиқ. Мантиқ ҳамчун олат барои ошкор кардан ва бартараф намудани зиддиятҳо.

Б. Машгулияти семинарӣ-амалӣ

Алоқамандии мантиқ бо илмҳои дигар

Илмҳои таҷрибавӣ ва назариявӣ. Мантиқ ҳамчун илми назариявӣ. Алоқамандии мантиқ бо методологияи дониши илмӣ. Равишҳои умумии илмӣ будани усулҳои мантиқӣ: муқоиса, умумигардонӣ, шаклсозӣ, индуксия, дедуксия, абстракткунӣ, тасдиқот, моделсозӣ. Робитаи мантиқ бо илмҳои фалсафӣ. Мантиқ ва риёзиёт, мантиқи риёзӣ. Дараҷаҳои рушди дониши инсон. Мантиқ ва психология. Интуитсия ва ҳулосабарорӣ. Мантиқ ва технологияи муосир. Истифодаи мантиқ дар кибернетика. Мантиқ ва забон. Мантиқ ва герменевтика.

Ҳалли машқу мисолҳо.

Адабиёт

1. Аҳмадов С.А. Гуфторҳо оид ба мантик. – Душанбе, 2012.
2. Болтаев М.Н. Мантик. – Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантик. Душанбе, 2010.
4. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
5. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
7. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
8. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М., 2002.
9. Маковелский А. История логики. М., 1962.
10. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантик, Душанбе, 2017.
11. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантик. Душанбе, 2013.
12. Саъдии Шерозӣ, Гулистон. Душанбе, 2008.
13. Холов Х.Қ., Зубайдов З.Қ. Мантик. Маҷмӯи саволҳои тестӣ. Душанбе, 2017.
14. Шамсиддинов Қ. Фалсафа ва дониши илмӣ. Душанбе, 2009.
15. Шамсиддинов Қ. Мантиқ ва фалсафа. Душанбе, 2016.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Аҳамияти омӯзиши фанни мантиқ

Конспекти мавзӯ аз рӯи китоби Гетманова А.Д. Логика М., 2006.

Мавзӯи 2. Мантиқи шаклӣ ва диалектикӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Шаклҳои асосии мантиқии фикр: мафҳум, ҳукм, ҳулосабарорӣ. Мафҳумҳои “мантиқи шаклӣ” ва “мантиқи диалектикӣ”. Мантиқи шаклӣ ҳамчун илм. Фарқиати мантиқи шаклӣ аз мантиқи диалектикӣ.

Марҳилаҳои асосии ташаккули илми мантиқ. Мантиқи рамзӣ (символикӣ). Мантиқи анъанавӣ ва кунунӣ.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии мантиқи шаклӣ барои касбу кор. Хусусияти омӯзиши мантиқи шаклӣ.

Б. Маиғулияти семинарӣ-амалӣ

Принсипҳои методологии мантиқи шаклӣ

Мафҳуми метод. Методҳои мантиқии маърифат. Асосҳои методологии шаклҳои мантиқии фикр. Методҳои таҷрибавӣ: озмоиш. Таҳқиқоти илмӣ: таҳқиқотҳои бунёдӣ, таҳқиқотҳои соҳавӣ. Равишҳои фалсафӣ (гипотетикӣ), аксиоматикӣ, фарзиявӣ-аксиоматикӣ. Шарҳи қоидаҳои аксиоматикӣ, дедуктивӣ ва эмпирикии мантиқ. Асосҳои методологии илм. Гурӯҳбандӣ, шарҳ, қиёс чун ҷиҳатҳои муҳими равиши мантиқӣ-методологӣ. Мавқеи мантиқ дар системаи методҳои умуминазариявӣ: ягонагии таъриҳӣ ва мантиқӣ, гузариш аз дониши абстрактӣ ба конкретӣ (машаххас).

Ҳалли машқу мисолҳо.

Адабиёт

1. Аҳмадов С.А. Гуфторҳо оид ба мантиқ. Душанбе, 2012.
2. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе, 2010.
4. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
5. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
7. Горский Д.П. Логика. М., 1963.
8. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
9. Ивлев Ю.В. Логика. М. – 2004.
10. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М. 2002.
11. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017
12. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.
13. Саъдии Шерозӣ, Гулистон. – Душанбе, 2008.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

**Фарқияти мантиқи шаклӣ аз мантиқи диалектикӣ,
таҳлил аз рӯи мисолҳо. (Конспекти мавзӯъ).**

Мавзӯи 3. Таърихи пайдоиши илми мантиқ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Андешаҳо доир ба мантиқӣ дар Ҳинди қадим ва Чини қадим. Арасту – асосгузори илми мантиқ. Ташаққулӯбӣ ва рушди илми мантиқ дар Юнони қадим. Аҳамияти омӯзиши мантиқ дар давраҳои гуногуни таърихӣ. Илми мантиқ дар асрҳои миёна. А.Фаробӣ – аввалин шореҳи мантиқи Арасту. Таълимоти мантиқии Абуалӣ ибни Сино. Афкори мантиқии Абӯҳомиди Ғазолӣ. Насириддини Тусӣ – кашшофи чоркунҷаи мантиқӣ. Муносибати мутафаккирони исломӣ ба таълимоти мантиқии Арасту. Баҳсҳои байни мантиқшиносон ва забоншиносон. Таълимоти мантиқии мутафаккирони Ғарб. Мантиқ дар асри XIX.

Б. Машгулияти семинарӣ-амалӣ

Мантиқи классикӣ ва ғайриклассикӣ

Гуногунфаҳмии марҳилаҳои инкишофи илми мантиқ. Мантиқи классикӣ ва марҳилаҳои инкишофи он. Мантиқи индуктивии Ф.Бэкон. Мантиқи трансценденталии И.Кант. Мантиқи диалектики Г.Гегел. Алгоритми мантиқии Ч.Бул. Мантиқи классикӣ. Мантиқи ғайриклассикӣ. Таҳлили мантиқи Вен, Ч.Пирс, Шрёдер, Б.Рассел, Витгенштейн. Мантиқи прагматики Ч.Пирс, У.Чеймс, Ч.Дюи. Мантиқи падидашиносии Э.Гуссерл. Саҳми барҷастаи Ч.Пирс, Г.Фреге, А.Уайтхед дар рушди мантиқи классикӣ. Мантиқи ғайриклассикӣ ва робитаи он бо риёзиёт ва кибернетика. Мантиқи модалӣ, интуитивӣ, релевантӣ, мантиқи арзишҳо, мантиқӣ саволу ҷавоб, мантиқи сермаъно ва ғайра чун шаклҳои мантиқи ғайриклассикӣ.

Ҳалли машқу мисолҳо.

Адабиёт

1. Аҳмадов С.А. Гуфторхо оид ба мантик. Душанбе, 2012.
2. Болтаев М.Н. Мантик. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантик. Душанбе, 2010.
4. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
5. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
7. Горский Д.П. Логика. М., 1963.
8. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
9. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
10. Ивлев Ю.В. Логика. М. 2004.
11. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М. 2002.
12. Маковелский А. История логики. М., 1962
13. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаром М.А. Мантик. Душанбе, 2017.
14. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантик. Душанбе, 2013.
15. Саъдии Шерозӣ, Гулистон. Душанбе, 2008.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Таълимоти мантикии мутафаккирони форсу тоҷик

А.Форобӣ. “Рисолаҳои мантиқӣ”. (Конспекти мавзӯъ).

Мавзӯи 4. Забон ҳамчун воситаи маърифат

А. Машигулияти лексионӣ-назариявӣ.

Хусусияти забони касбӣ. Мафҳуми “истилоҳ” (истилоҳҳои соҳаҳои касбӣ). Забонҳои табиӣ-гуфтугӯӣ ва илмӣ-сунӣ. Забон ҳамчун системаи аломат. Семиотика. Қисмҳои асосии семиотикии забон: синтаксис (синтактика), семантика, прагматика.

Таълимоти мантиқӣ оид ба ном. Навъҳои ном: номҳои воқеӣ ва ҳаёӣ, фардӣ ва умумӣ, тасвирӣ ва ғайритасвирӣ. Принсипҳои методологии забони ҳуқуқ: воқеӣ (шайъӣ),

якмаъноӣ, баҳамҷойивазкунӣ. Муаммои номгузорӣ. Тарзҳои рафъи муаммоҳо (прадоксҳо).

Ифодаи семантикии категорияҳои забон. Предикатор чун баёни хосияти ашё. Предикат – ифодакунандаи сифат, муносибати ашё. Предикаторҳои якҷоя ва дучоя. Функторҳо ва константҳо, истилоҳҳои фардӣ, умумӣ. Методи дескриптивӣ. Ҷумлаи ифодакунандаи ҳукм. Ҷумлаи ифодакунандаи саволҳо. Ҷумлаи (гуфтори) ифодакунандаи норма (меъёрҳо). Терминҳои мантикӣ. Терминҳои дескриптивӣ, номҳои фардӣ (термҳо), номҳои умумӣ. Аломат, хусусият, муносибат. Аломати хусусиятҳо, аломати функцияҳои предметӣ.

Б. Маишулияти семинарӣ-амалӣ

Шарҳи аломатҳо, маънои аломат

Шарҳи аломатҳо. Мафҳуми аломат: аломат-индексҳо, аломат-суратҳо, аломат-рамзҳо. Маънии аломат. Калима ва ибораҳои забон аломатанд. Мазмуни аломат, маънои ашёи аломатҳо. Шарҳи тафсилии аломат. Муносибати аломат бо калима. Мафҳум – муайянкунандаи аломат. Номҳои мушаххас ва ғайри мушаххас. Аломатҳои сода ва мураккаб. Ҷумла- аломати мураккаб. Таносуби номҳои муайян ва номуайян дар аломат. Ифодаҳои семантикии забон. Предмет ва хусусиятҳои аломатии он. Калима ва ибораҳои предикаторӣ. Аломати ғайриашёӣ будани предикаторҳо.

Ҳалли машқу мисолҳо.

Адабиёт:

1. Аҳмадов С.А. Мантик. Душанбе, 2016.
2. Болтаев М.Н. Мантик. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантик. Душанбе, 2010.
4. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
5. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006
7. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
8. Ивлёв Ю.В. Логика. М., 2004.

9. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М., 2002.
10. Маковелский А. История логики. М., 1962
11. Саид Н.С., Ахмадов С.А., Назаром М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.
12. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Забон ҳамчун воситаи ифодаи тафаккур

Конспект аз рӯи китоби Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.

Мазӯи 5. Мафҳум ҳамчун шакли тафаккур

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Шакли мантикии мафҳум. Тарзҳои ифодаёбии мафҳум дар забони табиӣ. Мафҳум ва маънои ном. Нишонаҳо ва хусусиятҳои муҳим ва номуҳим, зохирӣ ва дохилӣ, мусбат ва манфӣ. Мафҳумҳои кулӣ, ҷузъӣ ва том. Давраҳои Эйлер дар бораи муносибати байни мафҳумҳо, амалҳои гуногун дар мавриди сохтан ва таҳлил кардани мафҳум. Мафҳум ва калима. Фарқияти мафҳум аз истилоҳ, фарқи байни калима ва мафҳум. Синонимҳо ва омонимҳо. Усулҳои асосии ташаккули мафҳумҳо. Амалҳои мантиқӣ бо мафҳумҳо. Таҳлил (анализ), синтез, муқоиса, таҷрид (абстраксиякунӣ) ва умумиятдиҳӣ.

Б. Машгулияти семинарӣ-амалӣ

Номҳо ва хусусияти онҳо

Номҳо ва хусусияти онҳо. Мақоми ном дар забон. Номҳои муфрад ва мураккаб. Номҳои мучаррад, мушаххас ва муҷоз. Номҳои том ва ноқис, муносибати байни номҳо аз рӯи мазмун. Номҳои бемазмун ва мазмундор. Муносибати байни номҳо аз рӯи ҳаҷм. Давраҳои Эйлер доир ба номҳо аз рӯи ҳаҷм ва муносибати байни онҳо: баробарӣ, тобеият, мувофиқат, мувофиқати ҷузъӣ, истисно. Муносибати номҳои умумӣ бо мафҳум.

Ҳалли машқу мисолҳо.

Адабиёт

1. Аҳмадов С.А. Гуфторҳо оид ба мантик. Душанбе, 2012.
2. Болтаев М.Н. Мантик. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантик. Душанбе, 2010.
4. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
5. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
7. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
8. Ивлев Ю.В. Логика. М., 2004.
9. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М., 2002.
10. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантик. Душанбе, 2017.
11. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантик. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мафҳум ҳамчун шакли асосии тафаккур

Аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ муайян кардани мафҳумҳо.

Мавзӯи 6. Мазмун ва ҳаҷми мафҳум

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Ҳаҷми мантикии мафҳум. Қонуни акси мутаносиби байни ҳаҷм ва мазмуни мафҳум. Навъҳои мафҳум. Навъҳои муносибати байни мафҳумҳо аз рӯи ҳаҷм ва мазмун. Умумиятдиҳӣ ва маҳдудкунии мафҳум. Мазмуни мантикии мафҳум, мазмуни воқеӣ. Ҳаҷми мафҳуми $xA(x)$, ҳаҷми воқеӣ. Робитаи узвӣ байни мазмун ва ҳаҷми мафҳум. Муқоисаи мазмуни мафҳумҳо. Муқоисаи мафҳумҳо аз рӯи ҳаҷм. Фарқияти мазмуни воқеӣ аз ҳаҷми мантиқӣ ва мазмуни мантиқӣ, инчунин фарқияти ҳаҷми воқеӣ аз ҳаҷми мантиқӣ.

Б. Маишулияти семинарӣ-амалӣ

Навъҳои мафҳум

Мафҳумҳои кулӣ, ҷузъӣ ва том. Таърифи ҷузъӣ, кулӣ ва ҷузъии изофӣ. Мафҳумҳои мусбӣ ва манфӣ, мафҳумҳои ҷомеъ ва гайриҷомеъ, нисбӣ ва гайринисбӣ. Мафҳумҳои

мувофиқаткунанда, мувофиқатнакунанда, муқоисашаванда, муқоисанашаванда, релиятсионӣ (нисбӣ), ғайрирелиятсионӣ (ғайринисбӣ). Мафҳумҳои ба ҳам зид ва ба ҳам монанд. Муносибати экстенсионалӣ ва субординатсионӣ дар муайян кардани мафҳум. Дефинитсия. Истифодаи забони мантиқи рамзӣ дар муайян кардани мафҳумҳо. Далолати мафҳумҳо ба мисдоқашон. Хусусиятҳои амалии мантиқи тасдиқот.

Ҳалли машқу мисолҳо.

Адабиёт:

1. Аҳмадов С.А. Мантиқ. Душанбе, 2016.
2. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе, 2010.
4. Войшвилло Е.К. Понятие как форма мышления, М., 1989.
5. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
7. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе – 2017.
8. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. – Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Ҳачм ва мазмуни мафҳум, навъҳои мафҳум

Аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ муайян кардани мафҳумҳо.

Мавзӯи 7. Муносибати байни мафҳумҳо

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Муносибати байни мафҳумҳои чузъӣ ва куллӣ. Мафҳумҳои муқоисашаванда ва муқоисанашаванда, мафҳумҳои якҷояшаванда ва якҷоянашаванда, мафҳумҳои муносибати айниятдор ва мафҳумҳои муносибати тобеияти якҷоя, мафҳумҳои муносибати тобеият ва мафҳумҳои муносибати муқобилият, мафҳумҳои муносибати чилликӣ ва мафҳумҳои муносибати зиддият.

Ифодаи муносибати байни мафҳумҳо бо доираи Эйлер. Мафҳумҳои кулӣ ва шаклҳои онҳо. Муносибати байни ҳаҷми чинс, навъ ва фарқи мафҳумҳо.

Б. Маишулияти семинарӣ-амалӣ

Амалҳо бо мафҳумҳо

Истифодаи амалҳои гуногун барои муайян кардани ҳаҷм, мазмун ва муносибати мафҳумҳо. Муқоиса. Назари Арасту доир ба муқоисаи мафҳумҳо. Воситаи ибтидоӣ будани муқоиса. Хосиятҳои монандӣ ва фарқкунанда. Таҳлил, қиёс, абстрактунонӣ. Шартҳои абстрактунонӣ. Таксим. Принсипҳои таксимбандӣ. Таснифот, таснифоти сода ва мураккаб. Таснифоти мақсаднок, таҷзия ва таркиб. Парадокси Болтсано. Муайян кардани ҳаҷми мафҳумҳо, муносибати чузъ ва том. Қонуни мувозинаи мафҳумҳо. Муқоисаи ҳаҷм ва мазмуни мафҳумҳо. Мафҳуми «иттилооти семантикӣ».

Адабиёт

1. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
2. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе, 2010.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
4. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
5. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
6. Горский Д.П. Логика. М., 1963.
7. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
8. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
9. Ивлев Ю.В. Логика. М., 2004.
10. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М., 2002.
11. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.
12. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Нишон додани муносибати байни мафҳумҳо бо мисолҳо
Мисолҳо аз тарафи устод пешниҳод мешавад.

Мавзӯи 8. Таъриф ва навъҳои он

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Таъриф ва усулҳои ба он монанд. Таъриф, аниқ кардани ҳама маъноӣ ифодаҳои забонӣ. Вазифаҳои таъриф. Истилоҳи “таъриф”. Таъриф ва ё ҳадд. Хусусиятҳои хоси таъриф. Таъриф дар бораи чизҳо, таърифи остенсиӣ, тасвир ва таъриф, муқоиса ва таъриф. Таърифи номиналӣ (исмӣ), таърифи реалӣ (воқеӣ), фарқияти байни онҳо. Мавридҳои истифодаи таърифи номиналӣ ва таърифи реалӣ.

Таърифи ошкор, таърифи ноошкор. Таърифи атрибутивӣ, таърифи генетикӣ (ирсӣ), таърифи оператсионӣ. Навъҳои асосии таърифи ноошкор: аз рӯи муносибат, таърифи контекстуалӣ-матнӣ, таърифи аксиомавӣ, таърифи индуктивӣ, таърифи рекурсивӣ ва таъриф аз рӯи абстрактсия. Таъриф тавассути чинси наздик ва фасл. Қоидаҳои таъриф ва хатоҳое, ки хангоми риоя нашудани онҳо рӯй медиҳанд.

Б. Машгулияти семинарӣ-амалӣ

Мафҳумҳои куллӣ

Мафҳумҳои куллӣ ва навъҳои онҳо. Таърифи куллӣ. Кул ва том. Фарқияти кул ва куллӣ аз назари Насируддини Тусӣ. Се навъи вучуди куллӣ: куллии табиӣ, мантикӣ, ақлӣ. Куллии зотӣ ва атрибутивӣ (сифатӣ). Таносуби куллӣ ва чузъӣ. Мафҳумҳои умумитарин, таркиби ҳаҷми онҳо. «Дарахти Порфирий». Мафҳумҳои куллӣ дар мантиқи Арасту. Таносуби чинс, навъ ва фасл дар мафҳумҳо.

Ҳалли машку мисолҳо.

Адабиёт:

1. Аҳмадов С. Мантиқ. Душанбе, 2016.
2. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе, 2010.
4. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.

5. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
7. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
8. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
9. Ивлев Ю.В. Логика. М., 2004.
10. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М., 2002.
11. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.
12. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Қоидаҳои таъриф, тақсим ва тасниф

Конспект аз рӯи китоби дарсӣ: Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.

Мавзӯи 9. Қонунҳои мантиқи анъанавӣ. Қонуни зиддият

А. Машғулияти лексионӣ-назариявӣ

Қонунҳои мантиқӣ ҳамчун принципҳои талабот нисбати тафаккури дуруст. Мафҳуми “қонун” дар мантиқ. Қонунҳои мантиқ – асоси тафаккур ва мантиқ, хусусияти зурурӣ ва умумӣ доштани қонунҳои мантиқ. Қонун ва тавтология. Фаҳмиши идеалистӣ ва метафизикии қонунҳои мантиқӣ дар таърихи тафаккур ва танқиди онҳо. Нақши методологии қонунҳои мантиқӣ. Қонун ва принципҳои мантиқи диалектикӣ, татбиқи онҳо дар ҷараёни тафаккур.

Қонуни зиддият ($\neg(H \& \neg H)$) ва таърифи он. Хусусиятҳои ин қонун ва назари Арасту. Қонуни зиддият (рафъи таноқуз) ва назарияҳои илмӣ.

Б. Машғулияти семинарӣ-амалӣ

Қонуни айният

Қонуни айният ($A=A$), мазмуни ин қонун. Айният доштани мазмуни фикри инсон бо ашё ва ҳодисаҳои инъикосшуда. Айнияти фикр дар раванди муҳокима. Возеҳу

равшан баён шудани фикр. Қонуни айният – принсипи ҳастӣ. Хусусияти истифодаи қонунҳои мантиқи гуфтор дар мантиқи анъанавӣ.

Ҳалли машку мисолҳо.

Адабиёт

1. Аҳмадов С.А. Гуфторҳо оид ба мантиқ. Душанбе, 2012.
2. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе, 2010.
4. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
5. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
7. Горский Д.П. Логика. М., 1963.
8. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
9. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
10. Ивлев Ю.В. Логика. М., 2004.
11. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М., 2002.
12. Маковелский А. История логики. М., 1962
13. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.
14. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.
15. Саъдии Шерозӣ. Гулистон. Душанбе, 2008.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Аҳамияти амалии қонунҳои мантиқӣ

Конспект аз китоби Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.

Мавзӯи 10. Қонунҳои мантиқи гуфтор

А.Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Истифодаи қонунҳои мантиқи гуфтор дар мантиқи анъанавӣ. Фарқияти қонунҳои мантиқи гуфтор аз мантиқи анъанавӣ. Қонуни инкори дубора ($\neg\neg A \supset A$), ($A \supset \neg\neg A$). Қонуни контропозитсия ($A \supset B$) \supset ($\neg B \supset \neg A$). Қонуни де Морган ($A \neg A \vee \neg B$) \supset $\neg(A \& B)$. Қонуни исботи бавосита

$(A \supset B) \& (\neg A \supset \neg B) \supset A$. Қонуни Клавий $(\neg A \supset A) \supset A$. Қонуни Дунс Скот ва мантиқи муҳокима. Қонунҳои ассотсиативӣ $(A \vee B) \vee \neg (A \vee B) \vee (B \vee C)$ ё $(A \& B) \& C \leftrightarrow A(B \& C)$. Қонунҳои коммутативӣ $(A \vee B) \leftrightarrow (B \vee A)$; $(A \vee B) \leftrightarrow (B \vee A)$.

Б. Маишулияти семинарӣ-амалӣ

Қонуни истисноии салоса ва асоси кифоя (басанда)

Қонуни истисноии салоса $(A \vee \neg A)$, мазмуни қонун. Мақоми он дар мантиқ. Амали қонуни мазкур нисбати ходисаҳои оянда. Назари Гегел дар бораи қонуни истисноии салоса. Ақидаи тарафдорони мантиқи индуктивӣ дар бораи ин қонун. Инқори амали он дар мантиқи риёзӣ. Ифодаҳои забонии қонуни мазкур, мисли “ҳаёт ва мамот”, “баду нек” ва ғайра.

Қонуни асосноккунии басанда. Шарҳи ин қонун, формула хондани ин қонун.

Хусусияти истифодаи қонунҳои истисноии салоса ва асосҳои кифоя дар мантиқи анъанавӣ. Таносуби ин қонунҳо дар мантиқи анъанавӣ ва мантиқи гуфтор.

Ҳалли машқу мисолҳо.

Адабиёт

1. Аҳмадов С.А. Гуфторҳо оид ба мантиқ. Душанбе, 2012.
2. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе, 2010.
4. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
5. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
6. Горский Д.П. Логика. М., 1963.
7. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
8. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
9. Ивлев Ю.В. Логика. М., 2004.
10. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М., 2002.
11. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе 2017.
12. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Аҳамияти амалии қонунҳои мантиқӣ

Конспект аз рӯи китоби Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.

Мавзӯи 11. Қазия ҳамчун шакли тафаккур

А. Машигулияти лексионӣ-назариявӣ

Таърифи умумии қазия. Қазия – ифодакунандаи фикри инсон оид ба ҷаҳони атроф. Ҳақ ва дурӯғ будани қазияҳо. Сохтори қазия. Қазия ва ҷумла. Қазияҳои содда. Қазияҳои атрибутивӣ (хусусият). Тавсифи миқдорӣ ва сифатии қазияи хусусият. Қазияҳои муносибат, тавсифи сифатияю миқдории онҳо. Қазияҳои ассероторӣ (фактӣ) ва модалӣ (чиҳатӣ). Қазияҳои мураккаб. Қазияҳои мутғасила (пайваस्तкунанда). Қазияҳои мутғасилаи пайдарҳам ва мутғасилаи замонӣ. Қазияҳои мунғасила (ҷудокунада): мунғасилаи сода ва мунғасилаи қатъӣ. Қазияҳои шартӣ (имплекативӣ). Қазияҳои баробармаъно (эквивалентӣ).

Мафҳуми шароити зарурӣ ва басанда. Аҳамияти муайянгардонии шаклҳои мантиқии қазия дар тадқиқи актҳои нормативӣ ва дигар ҳуҷҷатҳои дорои аҳамияти ҳуқуқӣ. Навъҳои муносибати қазияҳо аз чиҳати шакл. Муносибат дар байни қазияҳои содаи қатъӣ ва қазияҳои муносибат. Инкори қазияҳои сода ва мураккаб.

Б. Машигулияти семинарӣ-амалӣ

Навъ ва соҳти қазия

Ҳақ ва дурӯғ будани қазияҳо. Айният ва фарқияти қазия бо ҷумла. Қазияҳои сода. Субъекту предикат ва пайвандак дар қазия.

Ақсоми қазия: қазияи ҳамлиа ва шартия, мучиба (тасидиқӣ) ва солиба (инкорӣ), ҳамлиаи зеҳния, хоричия, ҳақиқия, маъдула ва таҳсила. Ақсоми басита ва мураккаба. Таноқуз ва шартҳои он.

Қазияҳои атрибутивӣ, миқдору сифати онҳо. Қазияҳои қатъӣ. Қазияҳои муносибат, миқдору сифати онҳо. Қазияҳои

ассерторикӣ ва модалӣ. Қазияи мураккаб: пайваст, ҷудой, шартӣ. Намуди муносибат аз рӯи шакли мантиқӣ. Муносибати байни ҳукмҳои қатъӣ ва ҳукмҳои дар бораи муносибат. Инкори ҳукмҳои сода ва мураккаб.

Ҳалли машқу мисолҳо.

Адабиёт

1. Аҳмадов С.А. Гуфторҳои оид ба мантиқ. Душанбе, 2012.
2. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
3. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
4. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе, 2010.
5. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
6. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
7. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
8. Горский Д.П. Логика. М., 1963.
9. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
10. Ивлев Ю.В. Логика. М., 2004.
11. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М., 2002.
12. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.
13. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Таълимоти Ибни Сино дар бораи қазия

Конспект аз рӯи китоби Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.

Мавзӯи 12. Қазияҳои сода

А. Машғулияти лексионӣ-назариявӣ

Мафҳумҳои асосӣ: ҳукм, қазия, гуфтор. Ҳукмҳои сода, навҳои ҳукмҳои сода. Миқдор ва сифати ҳукм. Ҳукми қатъӣ, Мураббаи мантиқӣ. Қазияҳои атрибутивӣ. Субъект ва предикат дар қазияҳои сода. Қазияҳои ҷузъӣ, қазияҳои

куллӣ, қазияҳои тасдиқӣ ва қазияҳои инкорӣ. Қазияҳои куллӣ-тасдиқӣ ва куллӣ-инкорӣ, қазияҳо чузъӣ-тасдиқӣ ва чузъӣ-инкорӣ. Қазияҳои муносибат, қазияи вучудӣ. Ҳукмҳои айният, ҳукмҳои модалӣ. Ҳаҷми истилоҳҳо ва тақсимшавии онҳо дар қазия. Тақсимшавии истилоҳҳо дар навъҳои қазияҳои содаи (А,Е,И,О). Таносуби ҳаҷми субъект ва предикат дар ҳукмҳои куллии тасдиқӣ, куллии инкорӣ, чузъии тасдиқӣ ва чузъии инкорӣ.

Б. Маишулияти семинарӣ-амалӣ

Сохтори қазия

Сохтори қазия ва таҳлили он. Мавзӯ (субъект) дар қазия. Мақом ва хусусиятҳои он. Предикати қазия ва таърифи он. Муносибати предикат ва мавзӯ дар қазия, аломатҳои рамзии онҳо. Кванторҳои серистеъмол дар қазияҳо. Навъҳои кванторҳо: умумӣ, мавҷудият. Аломатҳои рамзии онҳо. Мақоми кванторҳо дар қазияҳо.

Баррасии машқу мисолҳо. Мисолҳо аз ҷониби устод пешниҳод карда мешаванд.

Адабиёт

1. Аҳмадов С. Мантиқ. Душанбе, 2012.
2. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе. 2010.
4. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
5. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
7. Горский Д.П. Логика. М., 1963.
8. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
9. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
10. Ивлев Ю.В. Логика. М. 2004.
11. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М. 2002.
12. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.

13. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Нишон додани сохтори қазия аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ.

Мавзӯи 13. Қазияҳои мураккаб

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Қазияи мураккаб. Қазияи муттасила (пайвасткунанда). Қазияҳои муттасилаи пайдарҳам ва муттасилаи замонӣ. Қазияҳои мунфасила (ҷудокунада): мунфасилаи сода ва мунфасилаи қатъӣ. Қазияҳои шартӣ (имплицативӣ). Қазияҳои баробармаъно (эквивалентӣ). Қазияҳои модалӣ, қазияҳои модалии алетӣ.

Мафҳуми шароити зарурӣ ва басанда. Ҷузъҳои қазияи мураккаб: пешоянд ва пасоянд. Робита ва пайвандакҳо дар қазияи мураккаби шартӣ.

Б. Маишулияти семинарӣ-амалӣ

Муносибати байни қазияҳо

Муносибати байни қазияҳои қатъии тасдиқӣ ва шартӣ. Шакли асосии мантиқии муносибати қазияҳо. Муносибати мувофиқати қазияҳо аз рӯи ҳақ ва дурӯғ будан. Идомаи мантиқӣ. Муносиати идомаи мантиқӣ байни қазияҳои А ва В, инчунин байни қазияҳои зиёд. Шарҳи мураббаи мантиқӣ, контрарӣ ва субконтрарӣ, контрадикторӣ. Муносибати эквивалентӣ, атрибутивӣ.

Ҳалли масъалаҳо доир ба муносибати байни қазияҳо, машқҳо доир ба мураббаи мантиқӣ. Пайдо кардани муносибати байни қазияҳо аз рӯи матн.

Адабиёт

1. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
2. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
3. Аҳмадов С. Мантиқ. Душанбе, 2016.
4. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.
5. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
6. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Овардани мисолҳо ва нишон додани муносибати байни қазияҳо

Конспект аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ.

Мавзӯи 14. Тақсими қазияҳо аз рӯи сифат ва микдор

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Қазияҳои қатъӣ. Тақсими қазияҳо аз рӯи сифат, қазияҳои тасдиқӣ ва инкорӣ. Қазияҳои қатъӣ. Қазияҳои куллии тасдиқӣ, қазияҳои куллии инкорӣ. Қазияҳои чузъии тасдиқӣ, қазияҳои чузъии инкорӣ. Рамзҳо доир ба ин намуди қазияҳо: А, Е, I, O. Истифодаи робитаҳо дар қазияҳо ва тағйири сифати қазияҳо. Қазияҳои конъюнктивӣ, дизъюнктивӣ.

Б. Машгулияти семинарӣ-амалӣ

Қазияҳои модалӣ (ҷихатӣ)

Мафҳуми модалӣ (ҷихатӣ). Тавзеҳи он дар таърихи мантиқ. Давраҳои инкишофи мантиқи модалӣ. Қазияҳои ассерторикӣ, дар бораи имконият ва аподиктикӣ. Формулаи асосии ҳаҷмҳои модалӣ. Ибораҳои истифодашаванда дар қазияҳои модалӣ: имконият, зарурият, тасодуф дар қазияҳои модалӣ. Хусусияти меъёрӣ ва баҳодихӣ дар қазияҳои модалӣ. Баҳодихӣ ва арзиш дар қазияҳои модалӣ. Хусусияти операторҳои мантиқӣ дар ин навъи қазияҳо.

Ҳалли машқу мисолҳо.

Адабиёт

1. Аҳмадов С. Мантиқ. Душанбе, 2016.
2. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе. 2010.
4. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
5. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
6. Ивлев Ю.В. Логика. М., 2004.
7. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М., 2002.
8. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.

9. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Тақсими қазияҳо аз рӯи сифат ва микдор дар таълимоти мантиқии Ибни Сино

Конспект аз рӯи китоби Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.

Мавзӯи 15. Хулосабарориҳои дедуктивӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Хулосабарорӣ (натиҷагирӣ) ҳамчун шакли тафаккур. Сохти мантиқии хулосабарорӣ. Навъҳои хулосабарорӣ. Хулосабарориҳои, ки бо хусусияти пайвандакҳо асос меёбанд (хулосаҳо аз мантиқи гуфторҳо). Таълимотҳои мантиқи анъанавӣ оид ба хулосаҳо аз мантиқи гуфторҳо. Хулосабарориҳои шартию қатъӣ ва модусҳо (тарзҳои он). Хулосабарориҳои мунфасили қатъӣ ва модусҳои он. Хулосабарориҳои шартӣ ва мунфасил. Дилемма ва навъҳои он.

Сохтори чадвалии мантиқии гуфторҳо. Ба тарзи чадвалӣ муайян намудани терминҳои мантиқӣ. Тарзҳои сохтани чадвали ҳаққоният.

Муодилаи (ҳисобкунии) гуфторҳо. Системаи хулосаҳои натуралӣ. Таҳқиқи муҳокимаронӣ ва муқаррар намудани муносибати байни муҳокимаҳо бо воситаи ҳисобкунии гуфторҳо. Хулосабарориҳо бо азнавсозии сохти дохилии қазияҳои сода.

Хулосабарориҳои бевосита (гардониш, табдил, муқобилгузорӣ бо предикат). Хулосаҳо бо воситаи мураббаи мантиқӣ аз қазияҳои содаи қатъӣ. Хулосаҳо аз рӯи қазияҳои муносибат.

Силлогизми содаи қатъӣ. Силлогизмҳои Арастуй. Сохт ва таркиби силлогизмҳои содаи қатъӣ. Қоидаҳои умумии силлогизм. Шаклҳои силлогизм ва қоидаҳои махсуси онҳо. Аксиомаи силлогизм. Модусҳо (намудҳо, тарзҳои пайвастшавии силлогизм). Тасвири нақшаи даврагии силлогизм. Тавсифи шаклҳо ва модусҳои силлогизм.

Силлогизмҳои мухтасар (энтимема), мураккаб (полисиллогизм) ва мураккаби мухтасар.

Б. Маишулияти семинарӣ-амалӣ

Шаклҳои хулосабарориҳои дедуктивӣ

Хулосабарорӣ – воситаи пайдо кардани дониши нав аз маҷмуи донишҳои мавҷуда. Хулосабарории мазмунӣ ва мантиқӣ. Хулосабарориҳои дуруст ва нодуруст. Акс ва таноқуз (контропозитсия ва пропозитсия). Қоидаҳои акси муставӣ. Пропозитсия ва навҳои он. Шакли натиҷагирӣ (хулосабарорӣ)-и дедуктивӣ. Муқаддима, матлуб, натиҷа. Антетседент ва консеквент дар муқаддима. Алоқамандии дедуксия ва таҷриба. Муносибати байни қазияҳо дар хулосабарории дедуктивӣ. Хулосабарориҳои бевосита ва бавосита. Хулосабарорӣ аз рӯи қазияҳои доир ба муносибат. Хулосабарориҳои шартӣ, ҷудой ва пайваст. Мувофиқати хулосабарории дедуктивӣ бо қиёс.

Ҳалли машку мисолҳо.

Адабиёт

1. Аҳмадов С.А. Гуфторҳо оид ба мантиқ. Душанбе, 2012.
2. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе. 2010.
4. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
5. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
7. Горский Д.П. Логика. М., 1963.
8. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
9. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
10. Ивлев Ю.В. Логика. М. – 2004.
11. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М. 2002.
12. Маковельский А. История логики. М., 1962.
13. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.
14. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

**Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо аз рӯи
хулосабарориҳои дедуктивӣ**
Конспект аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ.

Мавзӯи 16. Қиёс ва навъҳои он

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Таърифи қиёс. Қиёси Арастуӣ ва хусусиятҳои он. Шарҳи қиёс аз рӯи мураббаъ. Тақсимбандии қиёс аз рӯи сифат. Саноати хамса (панҷгона) дар қиёс. Қиёси қатъӣ. Яқиниёт дар қиёси қатъӣ. Қиёси тасдиқӣ ва истисноӣ. Қиёси шартӣ қатъӣ. Қиёси шартӣ мунфасила ва модусҳои он. Қиёси пурраи шартӣ. Қиёси мунфасилаи қатъӣ.

Б. Маишулияти семинарӣ-амалӣ

Хулосабарориҳои бевосита ва бавосита

Соҳти қиёси қатъӣ. Қиёси қатъӣ ва соҳти он. Мукаддима, мансуб ва натиҷа. Истилоҳ ё ҳад дар қиёс. Ҳадди асғар, авсат ва акбар. Тақсими қазияҳо аз рӯи мақоми истилоҳҳо. 4 шакли қиёси шартӣ аз рӯи ҷои истилоҳҳо. Модусҳои шакли ҷаҳоргона. Шартҳои натиҷагирӣ аз шаклҳои қазияҳо. Зарбҳо (модусҳо)-и шакли аввал. Зарби Вағбага ва давраҳои он. Тавсифи дескриптивӣ. Додани ном ба объект. Оператори дескрептсия. Ҳалли масъалаҳо оид ба зарбҳои ҷаҳоргона.

Ҳалли машқу мисолҳо.

Адабиёт

1. Аҳмадов С.А. Гуфторҳо оид ба мантик. Душанбе, 2012.
2. Болтаев М.Н. Мантик. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантик. Душанбе, 2010.
4. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
5. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
6. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. – Душанбе, 2014.
7. Ивлев Ю.В. Логика. М. – 2004.
8. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантик. Душанбе, 2017.

9. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантик. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо аз рӯи

хулосабарориҳои дедуктивӣ

Конспект аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ.

Мавзӯи 17. Қиёс (силлогизм)-и содаи қатъӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Истилоҳҳои умумӣ дар қиёс. қиёсҳои иқтиронӣ ва истисноӣ, ҳамлӣ ва шартӣ. Тақсими қиёс аз рӯи ихтилофи муқаддимот. Бурҳон ва таърифи он. Хитоба, муғолата ва шеър. Назарияи силлогизми содаи қатъӣ. Сохти силлогизмҳои содаи қатъӣ. Таркиби силлогизм. Қоидаҳои умумии силлогизм. Шаклҳои силлогизм ва қоидаҳои махсуси онҳо. Аксиомаи силлогизм. Модусҳо (намудҳо, тарзҳои пайвастанавии силлогизм). Тасвири нақшаи даврагии силлогизм. Тавсифи шаклҳо ва модусҳои силлогизм. Силлогизмҳои мухтасар (энтимема), мураккаб (полисиллогизм) ва мураккаби мухтасар. Навъҳои қиёсҳои мураккаб: қиёси ҳулф ва қиёси мусовот.

Б. Машгулияти семинарӣ-амалӣ

Сохтори қиёс (силлогизм)

Таркиби силлогизм. Таҳлили мисолҳо оид ба сохтори силлогизм. Таҳлили мантиқии силлогизмҳои дар матн овардашуда. Қоидаҳои умумии силлогизм. Шаклҳои силлогизм ва қоидаҳои махсуси онҳо. Аксиомаи силлогизм. Модусҳо (намудҳо, тарзҳои пайвастанавии силлогизм). Тасвири нақшаи даврагии силлогизм. Тавсифи шаклҳо ва модусҳои силлогизм. Унсурҳои силлогизмҳои мухтасар (энтимема). Сохти қиёсҳои мураккаб. Унсурҳои асосии онҳо.

Ҳалли машқу мисолҳо.

Адабиёт

1. Аҳмадов С.А. Гуфторҳо оид ба мантик. Душанбе, 2012.
2. Болтаев М.Н. Мантик. Душанбе, 1992.

3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе. 2010.
4. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
5. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
6. Ивлев Ю.В. Логика. М., 2004.
7. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.
8. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Хулосабарориҳои дедуктивӣ

Навиштани конспект оид ба мавзӯ.

Мавзӯи 18. Хулосабарориҳои индуктивӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Мафҳуми «индуксия» дар мантиқ. Хулосабарориҳои индуктивӣ ва умумиятдиҳии таҷрибавӣ. Табиати хулосабарориҳои индуктивӣ. Индуксияи чамбастанкунанда. Индуксияи статистикӣ, ғайрестатистикӣ, муқаммал, номуқаммал, илмӣ ва одӣ (ба ҳилоф дучор наоянда). Татбиқи индуксия дар донишҳои иҷтимоӣ-гуманитарӣ. Эҳтимолият ва эътиборнокии хулосаҳо аз индуксия.

Методҳои муқаррар намудани робитаҳои сабабии байни ҳодисот: методи монандӣ, методи тафовут, методи ягонагии монандӣ ва тафовут, методи тағйироти ҳамчоя, методи бақия. Аҳамияти методҳои Бэкон ва Милл дар ташаккули методи эмпирикии дониш. Татбиқи методҳои индуктивӣ дар фаъолияти касбӣ (тафтишотӣ-мувофиқавӣ ва ғ.).

Б. Машгулияти семинарӣ-амалӣ

Хусусиятҳои хулосабарории индуктивӣ

Хусусияти тақрибӣ ва проблематикии хулосабарории индуктивӣ. Натиҷагирӣ аз чузъ ба кулл. Натиҷагирии пурра ва нопурра. Хусусияти конъюнктивиҳои хулосабарории индуктивӣ. Сабабият пояи индуксия. Методи индуктивӣ. Индуксия – воситаи кашфи қонунҳои табиат. Принсипҳои

робитаҳои сабабӣ. Сода будани методи индуктивӣ. Назари Ф.Бэкон доир ба методи индуктивӣ. Шакли рамзии хулосабарории индуктивӣ.

Ҳалли машку мисолҳо.

Адабиёт

1. Аҳмадов С.А. Мантиқ. Душанбе, 2016.
2. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе. 2010.
4. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
5. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006
7. Зегет В. Элементарная логика. М., 1985.
8. Ивлев Ю.В. Логика. М., 2004.
9. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М., 2002.
10. Маковелский А. История логики. М., 1962
11. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.
12. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Хулосабарории индуктивӣ

Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ.

Мавзӯи 19. Навъҳои хулосабарории индуктивӣ

А. Машғулияти лексионӣ-назариявӣ

Индуксияи пурра ва ноқис. Индуксияи мушоҳидавӣ. Индуксияи сабабӣ, индуксияи бадеҳӣ (интуитивӣ), индуксия дар асоси монандӣ. Дорой яқин набудани индуксияи ноқис. «Роҳи индуксия», «баҳси илмӣ» номида шудани индуксияи сабабӣ. Шакли хулосабарории индуктивӣ. Хулосабарории индуктивӣ ва умумиятдиҳии таҷрибавӣ. Хусусиятҳои хулосабарории индуктивӣ.

Шакли хулосабарории индуктивӣ будани тамсил. Шаклҳо ва хусусиятҳои он. Хусусияти дониши тамсилӣ.

Б. Маишулияти семинарӣ-амалӣ

Тамсил (аналогия), хитоба

Таърифи тамсил. «Қиёс» номидани тамсил дар осори фақеҳон. Рукнҳои тамсил: асл, фаръ (чузъ), чомеъ, ҳукм, Арзиши илмии тамсил.

Хитоба. Қаробати хитоба бо чадал. Рукнҳои хитоба. Мухотаб, ҳоким, ночид. Навъҳои хитоба: мушочирот, мушовирот, қоидаҳои лафзӣ ва маъноӣ дар хитоба. Ҳалли машқҳо. Таҳлили матн.

Адабиёт

1. Аҳмадов С.А. Мантиқ. Душанбе, 2016.
2. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
3. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе, 2010.
4. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
5. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
7. Горский Д.П. Логика. М., 1963.
8. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
9. Зегет В. Элементарная логика. М., - 1985.
10. Ивлев Ю.В. Логика. М., 2004.
11. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М., 2002.
12. Маковелский А. История логики. М., 1962
13. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.
14. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.

В.Кори мустақилонаи донишҷӯён

Хулосабарориҳои индуктивӣ

Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ.

Мавзӯи 20. Исбот ва радия

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Мафҳуми «исбот». Сохти мантиқии исбот (таркиби исбот). Навъҳои исбот: исботи мустақим ва ғайримустақим.

Қоидаҳои исбот (қоида барои тезиси исбот, исбот барои асосҳо (далелҳо)-и исбот, қоида барои тарзи исбот).

Тарзҳои асосноккунии тасдиқот. Асосноккунӣ ва исбот. Танқид ва раддия. Таркиби асосноккунӣ ва танқид: тезис, далел, фарзия, шакл. Навъҳо ва тарзҳои асосноккунӣ ва танқид. Асосноккунии бевосита ва бавосита. Асосноккунии мунфасил, асосноккунии хулф (аз хилоф). Қоидаҳои асосноккунӣ ва танқид. Талабот нисбати тезис. Талабот нисбати далелҳо ва шакл. Хатогихо дар ҳолати риоя накардан ба талаботи қоидаҳои асосноккунӣ ва танқид. Амалҳои ташаккули эътиқод дар ҷараёни донишҳои ҳуқуқӣ, ки асосноккуниро иваз мекунад. Тактика ва стратегияи (санъати) асосноккунӣ ва танқид. Ҳиллаву найрангҳое, ки дар ҷараёни татбиқи амалҳои тактиқӣ оиди асосноккунӣ ва танқид ба қор бурда мешаванд. Тарзҳои муқовимат нисбати ҳиллаҳои мантиқӣ.

Б. Машигулияти семинарӣ-амалӣ

Методҳои муайяни робитаҳои сабабӣ

Мафҳумҳои робитаҳои сабабӣ. Тарзҳои муайян кардани робитаҳои сабабӣ. Методи монандӣ. Равиши муайян кардани фарқият. Методи таҷрибавӣ будани он. Афзалиятҳои методи фарқият бар методи монандӣ. Методи мусоидат ба тағйирот. Методи пайвастанӣ монандӣ ва фарқият. Методи бақия. Назари Ҷ.Милл ба ин метод. Хусусияти индуктивӣ доштани методҳои зикршуда. Ҳалли машқҳо.

Ҳалли машқу мисолҳо.

Адабиёт

1. Алексеев А.П. Аргументация. Познание. Общение. М., 1991.
2. Асмус В.Ф. Учение логики о доказательстве и опровержении. М., 1954
3. Аҳмадов С.А. Мантиқ. – Душанбе, 2016.
4. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
5. Ивин А.А. Логика. М., 2003.
6. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М. 2002.

7. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.
8. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. – Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Исбот ва раддия

Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо.

Мавзӯи 21. Назарияи далеловарӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Шарҳи “далеловарӣ” ва фарҳанги баёни мантиқӣ. Масъалаи далеловарӣ. Мақсади далеловарӣ. Далел ва бурҳон. Фаъолияти ҳадафнок будани далеловарӣ. Шарҳи таърихӣи далеловариҳо дар фалсафа.

Назарияи нави далеловарӣ дар илми мантиқ. Тағйири услубу шеваҳои далеловарӣ давра ба давра.

Асосноккунӣ. Шарҳи асосноккунӣ ва талаботҳои он асосноккунӣ мутлақ ва нисбӣ. Рамзҳои умумии асосноккунӣ мутлақ ва нисбӣ. Инкишофи тасаввурот дар бораи асосноккунӣ дар давраҳои гуногун.

Таҳлили матнҳо вобаста ба далеловарӣ.

Б. Машгулияти семинарӣ-амалӣ

Навҳои исбот ва раддия дар далеловарӣ

Исботҳои риёзӣ дар далеловарӣ. Баҳои мантиқӣи онҳо. Исботи бевосита ва бавосита. Исботи баръакс. Раддия ва моҳияти он. Намудҳои маъмули раддия. Раддия нисбати далелҳо. Фарҳанги мантиқӣи раддия. Раддия чун воситаи нишон додани ғалатҳо. Қоидахое, ки дар баҳс бояд риоя шаванд: қоидаи озодӣ. Раддия ва қоидаи асосноккунӣи нуқтаи назар. Раддияи нуқтаи назар. Мақоми раддия дар муайян кардани нодурустии пешниҳоди далел. Ғалатҳое, ки бо риоя нашудани ин қоида руҳ медиҳанд.

Мисолу машқҳо, ҳалли масалаҳо.

Адабиёт

1. Алексеев А.П. Аргументация. Познание. Общение. М., 1991.
2. Асмус В.Ф. Учение логики о доказательстве и опровержении. М., 1954.

3. Аҳмадов С.А. Мантик. Душанбе, 2016.
4. Болтаев М.Н. Мантик. Душанбе, 1992.
5. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантик. Душанбе, 2010.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
7. Горский Д.П. Логика. М., 1963.
8. Ивлев Ю.В. Логика. М., 2004.
9. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.
10. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантик. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо дар мавзӯи исбот ва раддия, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ.

Мавзӯи 22. Шаклҳои далеловарӣ. Бурҳон

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Танқид. Танқиди далеловарӣ ва муқаррар кардани нодурустӣ ё характери эҳтимоли доштани ягон фикр ё ҳукм. Далелҳои назариявӣ, дедуктивӣ, таҷрибавӣ, матнӣ (қаринаӣ). Далелҳои интуитивӣ. Гуфторҳои дескриптивӣ дар далеловарӣ. Муносибат ба тезис дар шаклҳои далеловарӣ. Рад кардани ақидаҳои ғалат, тезисҳои бардурӯғ. Моҳияти раддияи мантиқӣ. Раддия ва исбот. Роҳҳои исбот кардани дурӯғ будани тезис. Раддияи тезис, раддияи далелҳо, раддияи робитаи байни тезис ва далелҳо. Исботи антitezис. Қоидаҳои далеловарӣ ва танқид. Қоидаҳои исбот ва раддия. Ҳиллаю найранг, кашол додани эътироз, пинҳонкунии тезис. Фарқияти бурҳон аз далел. Шаклҳои бурҳон. Далел ба арзиш – нави далеловарӣ.

Машку мисолҳо оид ба бурҳон.

Б. Машгулияти семинарӣ-амалӣ

Қоидаҳои далеловарӣ ва ғалатҳои он

Зикри қоидаҳои далеловарӣ. Қоидаи асосноккунии нуқтаи назар. Қоидаи танқиди нуқтаи назар. Қоидаи пешниҳоди нуқтаи назар. Қоидаи мантиқият. Қоидаи далели релевантӣ. Қоидаи чамъбасти баҳс. Навҳои ғалатҳо дар

далеловарӣ. Алоқамандии тезисҳо бо далелҳо. Ғалатҳои марбут ба тезис. Ибораҳои забонӣ, ки дар далелҳои ғалат истифода мешаванд. Ғалатҳои маъмул дар овардани тезисҳо. Ивас кардани тезис дар рафти исбот. Васеъ кардани тезис. Набудани алоқамандии байни далелҳо. Софизм ва намунаҳои он.

Ҳалли машқу мисолҳо дар бораи қоидаҳои далеловарӣ ва ғалатҳои он.

Адабиёт

1. Асмус В.Ф. Учение логики о доказательстве и опровержении. М., 1954.
2. Алексеев А.П. Аргументация. Познание. Общение. М., 1991.
3. Аҳмадов С.А. Мантик. Душанбе, 2016.
4. Болтаев М.Н. Мантик. Душанбе, 1992.
5. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантик. Душанбе, 2010.
6. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
7. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
8. Горский Д.П. Логика. М., 1963.
9. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
10. Ивлев Ю.В. Логика. М., 2004.
11. Рувин Г. И. Основы логики и аргументации. М., 2007.
12. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантик. Душанбе, 2017.
13. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантик. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Дар мавзӯи исбот ва раддия овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо дар мутако ба китоби Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантик. Душанбе, 2013.

Мавзӯи 23. Воситаҳои таъсиррасонӣ дар далеловарӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Шарҳи воситаҳои муассир. Намудҳои воситаҳои муассир. Воситаҳои таъсиррасонии забонӣ: эфемизм, ифодаҳои пейоративӣ. Воситаҳои вербалӣ ва ғайривербалӣ.

Истифодаи методҳои забони барои муассир сохтани далелҳо. Барқарор намудани робита ва ҳамдигарфаҳми бо ҳамсӯҳбат. Софизмҳо. Воситаҳои таъсиррасонии равонӣ. Воситаҳои тактикӣ: воситаҳои ҳимоя, аксулҷавоб, аксулсавол.

Б. Маишулияти семинари-амали **Мантиқи саволу ҷавоб**

Савол ҳамчун нави муҳими фикр. Моҳият ва сохти мантиқии савол, робитаи истилоҳи савол бо истилоҳи проблема, истифодаи савол дар забонҳои табиӣ, вазъияти проблемавӣ, масъала, машқ. Навҳои саволҳо, Мафҳуми заминаи саволҳо. Саволҳои сода ва мураккаб. Саволи ниҳонӣ ва ошкор. Саволҳои мантиқан солим. Саволҳои ғайрисолим: бемаънӣ, номаълум, фитнаангез, тавтологӣ (худтакрор). Қоидаҳои саволгузорӣ.

Моҳият ва навиҳои ҷавоб. Ҷавобҳои дуруст. Ҷавобҳои катӣ ва ғайрикатӣ. Ҷавобҳои мукамал ва номукамал. Ҷавобҳои мустақим ва ғайримустақим. Қоидаҳои ҷавоб.

Ҳалли машқу мисолҳо.

Адабиёт

1. Алексеев А.П. Аргументация. Познание. Общение. М., 1991.
2. Асмус В.Ф. Учение логики о доказательстве и опровержении. М., 1954
3. Аҳмадов С.А. Гуфторҳо оид ба мантиқ. Душанбе, 2012.
4. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
5. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе, 2010.
6. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
7. Горский Д.П. Логика. М., 1963.
8. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
9. Рувин Г.И. Основы логики и аргументации. М., 2007.
10. Саид Н.С., Аҳмадов С.А., Назаров М.А. Мантиқ. Душанбе, 2017.
11. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо дар доираи саволу ҷавоб ва муаммо, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдӣ

Мавзӯи 24. Назария

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Назария ҳамчун шаклу низоми дониш. Шакли инъикоси воқеият дар тафаккур. Шаклҳои ифодаҳо. Сохти назария. Ба вучуд омадани консепсияҳо дар асоси назария. Хусусиятҳои назария ва объекти назария. Назарияи илмӣ. Заминаҳои эмпирикии назария. Вазифаҳои асосии назария. Назарияҳои аксиоматикӣ ва хусусиятҳои онҳо. Фарзия – унсури назария. Назарияҳои классикӣ ва ғайриклассикӣ. Се назарияи муайян кардани ҳақиқат. Назарияҳои феноменологӣ. Назарияи прагматикӣ. Назарияи когерентии ҳақиқат.

Б. Машгулияти семинарӣ-амалӣ

Фарзия

Мафҳум ва сохти фарзия. Навъҳои фарзия. Фарзия – яке аз шаклҳои инкишофи дониш. Нишонаҳои муҳими фарзия. Бо ёрии таҳмини пешниҳодшуда таъбир намудани тамоми амале, ки ба фарзия тааллуқ доранд. Шартҳои фарзия, санҷиши амалӣ ва қотёонаи фарзия. Фарзияи кулӣ ва фарзияи ҷузъӣ, фарзияи корӣ, версия. Пешниҳоди фарзияҳо. Тарзи исбот ва раддияи фарзияҳо. Инкишофи фарзия. Машқҳо ва ҳалли масъалаҳо.

Адабиёт

1. Болтаев М.Н. Мантиқ. Душанбе, 1992.
2. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантиқ. Душанбе, 2013.
3. Бочаров В.А., Маркин В. И. Асосҳои мантиқ. Душанбе, 2010.
4. Войшвилло Е.К., Дегтяров М.Т. Логика. М., 1998.
5. Гетманова А.Д. Логика. М., – 2006.
6. Шамсиддинов Ҷ. Фалсафа ва дониши илмӣ. Душанбе, 2009.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо дар доираи фарзия ва назария, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдӣ Шерозӣ.

Адабиёти тавсияшаванда

1. Алексеев А.П. Аргументация. Познание. Общение. М., 1991.
2. Аҳмадов С.А. Мантиқ. Душанбе, 2016.
3. Асмус В.Ф. Учение логики о доказательстве и опровержении. М., 1954
4. Аҳмадов С.А. Гуфторхо оид ба мантиқ. Душанбе, 2012.
5. Болтаев М. Н. Мантиқ, Душанбе, 1992.
6. Болтаев М.Н. Абу Али ибн Сина – великий мыслитель, учёный-энциклопедист средневекового Востока. М., 2002.
7. Бочаров В.А., Маркин В.И. Асосҳои мантиқ. Душанбе. 2010.
8. Бочаров В.А., Маркин В.И. Введение в логику. М., 2008.
9. Бочаров В.А., Маркин В.И. Основы логики. М., 2000.
10. Войшвилло Е.К. Понятие как форма мышления. М., 1989.
11. Войшвилло Е.К. Символическая логика. М., 1989.
12. Войшвилло Е.К., Дегтярев М. Г. Логика. М., 2001.
13. Войшвилло Е.К., Дегтярев М.Т. Логика. М., 1998.
14. Вригт Г.Х. Фон. Логико-философские исследование. М., 1986.
15. Гетманова А.Д. Логика. М., 2006.
16. Горский Д.П. Определение. М., 1974.
17. Диноршоев М.Д. Матолиби фалсафаи Ибни Сино. Душанбе, 2014.
18. Ивин А.А. По законам логики. М., 2006.
19. Ивлёв Ю.В. Логика. М., 2009.
20. Кайберг Г. Вероятность и индуктивная логика. М., 1978.
21. Кириллов В.И., Орлов Н.И., Фокина Н.И. Упражнения по логике: учеб. пособие. М., 2010.
22. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М., 2006.
23. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. М., 2002.
24. Лебедев В. С. Индукция как метод научного познания. М., 1980.
25. Маковелский А. История логики. М., 1962.
26. Попов К. Теория определения. М., 1976.
27. Поппер К. Логика и рост научного знания. М., 1983.

28. Рувин Г.И. Основы логики и аргументации. М., 2007.
29. Рувин Г.И. Научная теория. М., 1987.
30. Саид Н.С., Ахмадов С.А., Назаров М.А. Мантик. Душанбе, 2017.
31. Сайфуллоев Н.М., Одинаев Х.Қ. Асосҳои мантик. Душанбе, 1991.
32. Сайфуллоев Н.М., Ивлев Ю.В. Мантик. Душанбе, 2013.
33. Свинцов В.И. Логика. М., 1987.
34. Слупецкий Е., Борковский Л. Элементы математической логики и теория множеств. М., 1965.
35. Холов Х.Қ., Зубайдов З.Қ. Мантик. Маҷмӯи саволҳои тестӣ. Душанбе, 2017.
36. Шамсиддинов Ҷ. Фалсафа ва дониши илмӣ. Душанбе, 2009.
37. Шамсиддинов Ҷ. Мантик ва фалсафа. Душанбе, 2016.